

УДК 02+004:908



**ІНІЦІАТИВА, СПІВПРАЦЯ Й ПАРТНЕРСТВО ЯК
ОСНОВНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ
РЕСУРСІВ КРИМСЬКОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ
АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ МІЖВУЗІВСЬКОГО ЦЕНТРУ „КРИМ” ЗА
2004-2007 РР.)¹**

Г.В. Ядрога

(Центр інформаційних технологій МЦ „Крим”,
м. Сімферополь, Україна)

У доповіді розглядається досвід створення, розвитку і просування електронних ресурсів наукового призначення, приділяється увага методичному забезпеченню процесів оцифрування друкарських документів.

Ключові слова: регіональні центри, наукова організація праці, мережева співпраця, електронні колекції, підвищення кваліфікації, бібліотечні випуски

В докладе рассматривается опыт создания, развития и продвижения электронных ресурсов научного назначения, уделено внимание методическому обеспечению процессов оцифровки печатных документов.

Ключевые слова: региональные центры, научная организация труда, сетевое сотрудничество, электронные коллекции, повышение квалификации, библиотечные выпуски

У Криму (м. Сімферополь) на базі Міжвузівського Центру „Крим” створений та ефективно функціонує Центр інформаційних технологій [1]. У наш час він об'єднує на основі корпоративних і мережевих технологій співпраці видавництва, наукові та навчальні бібліотеки України, академічні установи, науково-дослідні та навчально-консультаційні центри. Створення нової структури стало можливим тому, що бібліотечна справа в Україні перейшла на більш вищий щабель розвитку, на якому необхідно було створити організацію з відповідними інформаційними, координаційними й консультаційними функціями, яка, використовуючи сучасні способи управління інформаційними процесами, своєчасно впроваджувала б у практику роботи наукових і навчальних бібліотек регіону галузеві розробки.

Крім того, за роки реформування і розвитку системи вищої освіти в Криму з'явилося багато нових навчальних закладів, які, зрозуміло, для забезпечення високого рівня навчання й викладання створювали свої бібліотеки. Ці бібліотеки створювалися з урахуванням найсучасніших вимог, які зазначені в документах з акредитації вузів в Україні. Вимога про супроводження навчального процесу достатньою кількістю наукових, довідникових, навчальних і методичних матеріалів була основною. Перераховані документи необхідно було подати не лише на традиційних (друкованих) носіях, але й на електронних. Вирішення таких складних завдань у короткі терміни для знову організованих бібліотек без відповідного методичного супроводу і при повній відсутності в регіоні базової організації, де можна було б отримати консультаційну допомогу при створенні повнотекстових електронних документів, які б відповідали за якістю сучасним вимогам забезпечення навчального процесу, було неможливим. Хтось повинен був вирішувати ці проблеми, а у зв'язку з тим, що жоден із бібліотечних методичних центрів не був готовий до цього, Центр інформаційних технологій проявив ініціативу й узяв вирішення цього завдання на себе [2].

Перші кроки, які необхідно було зробити при організації роботи центру, – це розробити й затвердити установчі документи, плани, програми і договори про співпрацю, а також підтвердити

¹ Доклад на русском языке представлен по адресу:
http://conf.cpic.ru/eva2007/rus/reports/report_1201.html

вищезгадані у стадій положень, що плануються, конкретними практичними діями. Що й було зроблено у найкоротші строки. Відразу було знайдено оптимальну формулу мережевої та корпоративної співпраці, яка багато формальних питань при взаємодії різноманітних державних, громадських та ін. структур зняла автоматично.

Наприклад, в основу створення і розробки нових видів документів і електронних колекцій було покладено друковану версію наукового журналу „Культура народів Причорномор'я”, одим із засновників якого став Міжвузівський Центр „Крим”. Вибране рішення дозволило без зайвих зволікань і „заорганізованості” процесу вирішити питання створення електронної колекції наукового й освітнього призначення, яка до цього часу є однією з найбільших в Україні [3]. Крім того цей електронний ресурс є єдиним у кримському регіоні, уже впродовж 4 років він інтенсивно розвивається та регулярно поповнюється як електронна повнотекстова колекція організації, що входить у повному обсязі в Національну електронну бібліотеку України. Для більш яскравої ілюстрації даного твердження наведемо деякі параметри із звіту про роботу Центру інформаційних технологій за 2005 рік (звіт за 2006 р. опубліковано в 94 номері журналу „Культура народів Причорномор'я” [4]):

1. Створена електронна база наукового журналу „Культура народів Причорномор'я” з 36-го по 62-й номер, аналітично оброблені всі статті, що входять у зазначені номери журналу.
2. Створено другий електронний збірний випуск журналу „Культура народів Причорномор'я” на CD (№№ 36-50).
3. Розроблена та зареєстрована у державних органах методика створення електронної версії друкованого документа („Свідоцтво про реєстрацію авторського права на витвір № 11710 Електронний документ як повнотекстове, довідкове та бібліографічне першоджерело” Дудченко С. В., 06.12.2004 р.).
4. Розроблені і створені електронні колекції 4 напрямів: авторські – 2, тематичні – 2, фактографічні – 1, спеціалізовані – 1.
5. Поповнено сайт Центру інформаційних технологій Міжвузівського Центру „Крим” (15 тис. 200 інформаційних одиниць, із них 4 тис. 140 повнотекстових, з 13.02.2005 р. по 16.11.2005 р. – 6 тисяч 198 відвідувань, із 29 країн світу, з 1 тисячі 335 серверів).
6. Укладено договір про співпрацю з Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського.
7. У 20 установах Криму (у тому числі й наукових академічних) встановлений електронний ресурс обсягом 694 тисячі інформаційних одиниць і 15,7 тисяч із повними текстами, отриманий за договором про співпрацю з Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського для розвитку інформаційного потенціалу бібліотек кримського регіону. Проведені консультації й навчання щодо використання ресурсу в навчальному та науковому процесі.
8. Підготовлено два спеціалізовані бібліотечні випуски наукового журналу „Культура народів Причорномор'я” (3 випуск – три томи за участю представників ближнього й далекого зарубіжжя, у тому числі бібліографічний покажчик на 11 тис. інформаційних одиниць; 4 випуск – авторське дослідження зі створення електронних журналів).
9. На 10 Міжнародній конференції МОН України і МОН АРК (Алушта, вересень 2005) вперше заявлена, підготовлена і проведена секція з інноваційних технологій за участю представників АРК, України та ближнього зарубіжжя.
10. Підготовлено 8 доповідей для участі в професійних заходах. Наприклад, обмін досвідом на міжнародних конференціях у НБУ ім. В. І. Вернадського (Київ, жовтень 2005), у МДУКМ (Москва, квітень 2005), на семінарі-тренінгу в КПІ (Київ, жовтень 2005), з лекціями в НПУ ім. М. П. Драгоманова (Київ, жовтень 2005).
11. Створені компакт-диски: другий збірний випуск електронних версій номерів наукового журналу „Культура народів Причорномор'я” (№№ 38-62) і перший випуск електронних версій доповідей 10 Міжнародної конференції МОН України і МОН АРК (2004-2005 рр.), які як обов'язковий примірник передані до Національної бібліотеки

України ім. В. І. Вернадського і Національної Парламентської бібліотеки України, Книжної Палати України (і в інші бібліотеки).

12. Створено збірний бібліотечний випуск на CD: 60 примірників передано в бібліотеки вузів України (30), Криму (20), ближнього зарубіжжя (10).

13. За 2005 рік опубліковано 16 робіт у виданнях ВАК України та Росії.

Якщо взяти до уваги, що Центр інформаційних технологій не фінансується державою й функціонує за принципом некомерційної організації у формі безпаперового офісу, що всі проекти зі створення електронних ресурсів ініціюють, реалізують, розвивають і підтримують співробітники Центру самостійно (без будь-якої матеріальної та психологічної підтримки, а інколи й при відвертому нерозумінні та протидії деякої частини „ретро”-керівників і членів регіональної професійної спілки), то слід зробити такий висновок: більш ефективні способи створення й розвитку електронних ресурсів регіону наукового та навчального призначення, ніж співпраця й партнерство різних за статусом і відомчою належністю організацій, назвати важко.

Дуже важливо підкреслити, що при збігу ініціативних і творчих починань співробітників Центру з подібними їм якостями колег й особливо керівників організацій і установ різко підвищується позитивний результат будь-яких робіт, які виконуються разом, що досить часто перевищує всі сподівання (і вирішується багато проблем), які первісно передують рішенню якого-небудь завдання. Як приклад можна навести три проекти:

перший – із випуску і поширення спеціалізованих бібліотечних номерів наукового журналу „Культура народів Причорномор’я”;

другий – зі створення віртуально-реального бібліотечного центру на базі навчальної бібліотеки Сімферопольського вищого професійного училища ресторанного сервісу і туризму (директор Пальчук М. І.) [5; 6];

третій – стосується створення серії методичних посібників із бібліотечної справи на компакт-дисках [7].

В усіх трьох проектах головною рушійною силою розвитку й успіху є ініціатива, творчість і конструктивний підхід співробітників Центру, керівників державних організацій і вищих навчальних установ до організаційних заходів, що проводяться. Детальніше розглянемо проект, що пов’язаний із виданням спеціалізованих бібліотечних випусків наукового журналу „Культура народів Причорномор’я”, який став можливий, в першу чергу завдяки тому, що редакція журналу та її головний редактор Юрій Андрійович Катунін визначили, що „основним напрямом діяльності журналу є підтримка молодих вчених, які займаються дослідженням різних аспектів життєдіяльності суспільства”. А тому „журнал одним із перших в Україні став публікувати статті не лише аспірантів і пошукачів, а й найбільш талановитих студентів”, а також одним із перших підтримав новий напрямок регіональних досліджень, який на той момент був не просто необхідним, а навіть одним із найпріоритетніших і найпроблемніших. Тільки-тільки почали створюватися електронні каталоги вузівських бібліотек, опановувалися різноманітні бібліотечні автоматизовані системи, формувалися різні підходи до організації електронного потенціалу вузів у цілому, з’явилися перші результати автоматизації різноманітних традиційних процесів. Одразу ж виникли і проблеми.

Однією з найгостріших (і досі не вирішених) є проблема, що відображає обсяги друкованих документів, які зберігаються, і несумірно малі темпи введення інформації про ці документи в електронні каталоги бібліотек. Ще більш гострою проблемою була (і є) якість інформації, що створюється, і методи її поширення. Звичайно, що колективи різних бібліотек використовували неоднакові підходи до рішення цих проблем, були невдачі, але були й прориви. Тому будь-яка інформація, що вміщує в себе аналіз створеної ситуації, опис досвіду з вдалого рішення питань автоматизації бібліотек чи організації робіт, які направлені на прискорене введення інформації, була бібліотекам вузів кримського регіону вкрай необхідна. Вирішив це завдання перший спеціалізований бібліотечний випуск наукового журналу „Культура народів Причорномор’я”, який було підготовлено до десятої ювілейної Міжнародної конференції „Крим 2003. Бібліотеки, асоціації у світі, що змінюється: нові технології та нові форми співпраці”. Він був презентований на першій спеціальній виїзній сесії „Корпоративні вузівські бібліотечні системи і кооперація універсальних бібліотек в інтересах розвитку нових освітніх технологій”, що вперше була проведена на базі Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського (м. Сімферополь). Для учасників даного заходу журнал став основним (а точніше, єдиним) повнотекстовим науково-практичним матеріалом, який увійшов в інформаційний пакет і відобразив досвід впровадження комп’ютерних технологій в конкретній кримській бібліотеці.

Представляли цей досвід як професіонали, що мають великий стаж роботи, так і ті, хто тільки ще освоював ази професійної майстерності й паралельно здобував спеціальну освіту. Матеріали першого випуску мали великий резонанс. Тому наступного року до одинадцяті Міжнародної конференції „Крим 2004 – Бібліотеки й інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти й бізнесу” і її другої спеціальної виїзної сесії у Сімферополі був сформований другий випуск. Він відрізнявся від першого тим, що крім кримчан, його активними учасниками стали аспіранти, студенти й співробітники бібліотек інших державних вузів України та Росії.

Слід зазначити, що лінгвістичну підготовку випусків до видання здійснюють спільно викладачі філологічних факультетів двох кримських вузів, верстку друкованого видання – співробітники редакції, відбір й обробку матеріалів – автор даної статті, а розробку електронної версії – С. В. Дудченко [8], на той час – співробітник наукової вузівської бібліотеки. Кожен з учасників групи, працювавши над випуском, вирішував своє науково-практичне завдання і був творчо зацікавлений в отриманні нового, найбільш якісного продукту. У результаті такого підходу до розподілу роботи підготовлені та видані обидва випуски – без яких-небудь витрат з боку організацій, що брали участь у проведенні першої та другої виїзних сесій. Без витрат вони були поширені серед її учасників.

Цей метод формування бібліотечних випусків і поширення професійної інформації став традиційним, він зберігся і до сьогодні, це дозволяє наращувати творчу співпрацю різних груп бібліотекарів, викладачів і видавців щодо впровадження комп’ютерних технологій у кримські установи освіти в цілому і в наукові та навчальні бібліотеки зокрема. Крім того кооперація зусиль дозволяє звести до мінімуму витрати як на підготовку до видання, так і на доставку професійної інформації всім категоріям користувачів, що відносяться до фахівців бібліотечної галузі, у тому числі віддаленим.

Останнє слід розглянути більш детально. З першого бібліотечного випуску до останнього (на 01.12.2007 р. вийшло десять випусків) кожний друкований номер супроводжувався паралельно електронною версією, що була повною копією видання у форматі pdf. Це зараз формат pdf є загальноприйнятим і найпоширенішим при створенні електронних копій друкованих документів, на той момент (особливо у регіоні) це було абсолютним нововведенням, яке багатьма керівниками вузів і наукових бібліотек заперечувалося і навіть заборонялося. Під сумнівом була і сама ідея створення повнотекстового електронного документа на основі друкованого, а про електронні колекції чи електронні бібліотеки не було й мови. Але завдяки творчому настрою, цілеспрямованості, професіоналізму й кооперації зусиль тих, хто займався вирішенням цього досить складного завдання, електронна колекція наукового видання була створена. Разом із нею був створений досить великий блок професійної, чисто бібліотечної наукової інформації, який в онлайн-режимі тепер доступний будь-якому фахівцю, що має відношення до бібліотечної галузі чи тому, хто цікавиться її досягненнями. Останнє стало можливим лише завдяки конструктивному ставленню до проявленої ініціативи керівників і фахівців з комп’ютерних технологій Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Це відбулося в тому, що в кінці 2004 року електронна колекція Центру інформаційних технологій Міжвузівського Центру „Крим” була представлена на web-сайті бібліотеки, що автоматично зняло з нас усі витрати на її супровід, збереження та редагування. При цьому співробітники Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського постійно надають нам інформаційну допомогу в розвитку електронної колекції. Наприклад, це і запропоновані публікації для бібліотечних спеціалізованих випусків, і надання допомоги під час редагування, поповнення колекції та організації презентацій, і постійне залучення до участі в професійних заходах, які проводяться на базі бібліотеки.

Тільки автор даної статті брала участь у трьох Міжнародних наукових конференціях: „Україна та Узбекистан: паралелі історичного шляху та напряму у співпраці в 21 столітті” (1 лютого), „Слов’янське слово і культура в контексті світового розвитку” (24-25 травня), „Інтранет/Екстранет – ресурси в наукових бібліотеках” (9-10 жовтня). А в жовтні цього року для створення електронної версії третього бібліографічного покажчика, який увійшов до 10-го спеціалізованого бібліотечного випуску, нам було передано спеціальне програмне забезпечення, що дозволяє підвищити якість повнотекстових додатків на CD.

Усе разом, що описане вище, як досвід роботи інформаційного регіонального центру зі створення електронних ресурсів наукового призначення, дозволяє визначити, з чого можуть бути сформовані величезні можливості та дійовий потенціал інших кримських організацій, у тому числі бібліотек, які планують розпочати створення власних електронних колекцій, і вузькопрофесійного призначення:

перше – це висококваліфіковані кадри, переважно зі спеціальною (у нашому випадку бібліотечною) освітою;

- друге – відшліфована методика створення інформаційних ресурсів на електронних носіях [9];
- третє – єдине програмне забезпечення (уніфіковане чи таке, що легко коригується, пристосовуючись до забезпечення, яке застосовується в бібліотеках національного і федерального рівня акредитації);
- четверте – сучасна наукова організація праці;
- п'яте – координація діяльності зі створення і формування електронних ресурсів з іншими організаціями, у тому числі з видавництвами та науковими установами;
- шосте – співпраця, солідарність і творча спрямованість членів різних колективів під час рішення єдиних виробничих завдань [10];
- сьоме – психологічно комфортна ситуація, висока ділова етика, що дозволяє не відстежувати, а вирішувати виробничі проблеми [11];
- восьме – конструктивне ставлення керівників різних організацій до інноваційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ядрова Г.В. Региональные информационные центры как форма ликвидации информационного неравенства / Г.В. Ядрова // Научные и технические библиотеки. – М., 2005. – №11. – С. 14–17. – Библиогр. в конце ст.: 11 назв.
2. Ядрова Г.В. Продвижение национальных электронных ресурсов Украины в целях развития информационного потенциала Крыма / Г.В. Ядрова // Актуальные вопросы развития инновационной деятельности: Материалы десятой международной научно-практической конференции, Алушта, 5-9 сентября 2005 г. – Симферополь, 2005. – С. 49–52. – Библиогр.: 19 назв.
3. Ядрова Г.В. Этапы формирования электронной коллекции научного журнала / Г.В. Ядрова // Библиотечное дело – 2005: деятельность библиотек и развитие информационной культуры общества: Материалы десятой международной научной конференции, Москва, 20 – 22 апреля 2005 г. – М., 2005. – С. 242–244.
4. Дудченко С.В. «Виртуальный центр» – реальные результаты: Отчет о проделанной работе Центра информационных технологий Межвузовского центра «Крым» за 2006 год/ С.В. Дудченко // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2006. – № 94. – С. 9–33.
5. Волкова А.Ю. Досвід створення віртуально-інформаційних бібліотечних центрів // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Informatio – 2007. Інформаційні ресурси: створення, використання, доступ» (АРК, м. Алушта, 2-5 жовтня 2007 р.). – [Електронний ресурс на CD].
6. Дудченко С.В. Досвід створення проекту електронної бібліотеки навчального закладу / С.В. Дудченко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21-23 травня 2007 р.). – К., 2007. – С. 180–182.
7. Ядрова Г.В. Новые электронные методические пособия по библиотечному делу для научных и академических библиотек крымского региона / Г.В. Ядрова // Якість функціонування бібліотечної системи ВНЗ: Матеріали III міжвуз. наук.-практ. конф. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – С. 202–208. – Библиогр.: 10 назв.
8. Дудченко С.В. Электронная версия журнала «Культура народов Причерноморья» (методика, технология и история создания)/ С.В. Дудченко // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2005. – № 70. – 65 с.
9. Ядрова Г.В. Методическое обеспечение преобразовательных процессов в библиотеках вузов Крыма / Г.В. Ядрова // Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития. – К., 2006. – Вып. 4. – С. 113–127. – Библиогр. в конце ст.: 12 назв.
10. Ядрова Г.В. Развитие информационного потенциала учебных библиотек Крыма способом объединения различных уровней принятия решений/ Г.В. Ядрова // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым». – 2006. – № 94. – С. 60–65. – Библиогр. в конце ст.: 17 назв.
11. Жолобов Ю.В. Формула управления: практ. рекомендации / Ю.В. Жолобов. – М.: Либерея-Бибинформ, 2005. – 167 с.: ил., табл. – (Библиотекарь и время. XXI век: 100 вып.; вып. 22).